

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57>

УДК 336.64

ВИКЛИКИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ З РОСІЄЮ

CHALLENGES FOR UKRAINE'S ENTERPRICES IN THE CONDITIONS OF WAR WITH RUSSIA

Ковальчук Наталя Олександрівнакандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7886-2485>**Калугарь Андрій Валентинович**студент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9073-1805>**Kovalchuk Natalia, Kaluhar Andrii**

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Стаття присвячена актуальним та нагальним питанням функціонування вітчизняних підприємств в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Розглянуто проблеми здійснення підприємницької діяльності з урахуванням факторів, які впливають на діяльність підприємств в умовах війни. Охарактеризовано найбільш проблемні наслідки воєнного стану в Україні для вітчизняної та світової економіки, що пов'язані з логістичними, фінансовими та продовольчими наслідками, зокрема роль України у забезпеченні продовольчої безпеки у світі. Наведено впроваджені державою заходи, спрямовані на підтримку вітчизняного бізнесу, у тому числі зміни в оподаткуванні та програми релокації бізнесу. У статті підкреслено необхідність збереження територіальної цілісності України для якнайшвидшого відновлення економіки та відбудови інфраструктури.

Ключові слова: повномасштабне вторгнення Росії в Україну, війна, економіка, підприємницька діяльність, зміни в оподаткуванні.

The article is devoted to topical and urgent issues of the functioning of domestic enterprises in the conditions of a full-scale invasion of Russia into Ukraine. The problems of entrepreneurial activity are considered, taking into account the factors that affect the activity of enterprises in the conditions of war. The most problematic consequences of the state of war in Ukraine for the domestic and world economy are characterized, which are related to logistical, financial and food consequences, in particular, the role of Ukraine in ensuring food security in the world. Measures implemented by the state aimed at supporting domestic business are presented, including changes in taxation and business relocation programs. The article emphasizes the need to preserve the territorial integrity of Ukraine in order to restore the economy and rebuild the infrastructure as soon as possible. The purpose of the article is to establish the factors that affect the work of domestic enterprises in the conditions of a full-scale war of the Russian Federation against Ukraine, as well as the study of opportunities and measures to preserve business in the conditions of martial law. The relevance of gender lies in the fact that the full-scale war did not affect all sectors of the Ukrainian economy. This most affected the production sector, which is the main source of replenishment of the country's budget, which is why it is necessary to investigate the problems of the functioning of enterprises in wartime conditions. The war caused catastrophic changes in the economic activity of Ukraine, which will have consequences for the world economy as well. Ukraine's economic losses are colossal, post-war infrastructure recovery will require time, new solutions and sources. The state stimulates entrepreneurial activity through a system of benefits, loans and assistance in the relocation of enterprises. That is why the main priority is the preservation of the territorial integrity of Ukraine with established economic ties, as well as the preservation of the existing economic potential with its further restoration and expansion.

Keywords: full-scale Russian invasion of Ukraine, war, economy, entrepreneurship, changes in taxation.

Постановка проблеми. Проблеми у веденні підприємницької діяльності в Україні є одними із ключових, які впливають на розвиток економіки держави. Ще гострішими вони стали після повномасштабного вторгнення РФ. Слід зрозуміти, що війна забирає не лише життя людей, але повністю ламає логістичні маршрути, а це разом з іншими факторами веде до ускладнення роботи підприємств. З огляду на це, дослідження питань «виживання» бізнесу в умовах війни носить винятково важливе значення, адже впливає не лише на перебіг війни, але й на можливості післявоєнної відбудови держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку із тим, що повномасштабна війна Росії проти України триває 7 місяців, кількість досліджень з цієї теми є невеликою, але тематика таких досліджень набирає популярність як серед вітчизняних, так і серед іноземних дослідників. Найбільш повним і постійно обновлюваним є дослідження Київської школи економіки в об'єднанні з Офісом президента та Міністерством економіки України «Росія заплатить» [2].

Формування цілей статті. Метою статті є встановлення факторів, що впливають на роботу вітчизняних підприємств в умовах повномасштабної війни РФ проти України, а також дослідження можливостей та заходів щодо збереження бізнесу в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна з собою несе комплексні зміни

нормального економічного життя, що пояснюється руйнуваннями інфраструктури, інфляцією, різким скороченням працездатного населення, необхідністю перевезення підприємств у безпечні регіони тощо.

Основними наслідками війни Росії проти України стало різке удорожчання нафти та газу, що передусім пов'язано з попереднім закладанням у ціну скорочення обсягів нафти на ринку через можливе нафтогазове ембарго.

Для економіки України негативним наслідком стало різке збільшення боргу державного сектору, що пов'язано з перерозподілом видатків на військові потреби, тому для повного виконання функцій держави та скорочення надходжень бюджету доводиться залучати кредитні кошти.

Логічним наслідком є сповільнення темпів ведення підприємницької діяльності, адже значна кількість підприємств зруйнована вщент в ході військових дій та цілеспрямованих ударів РФ по ним. Попри це, частина підприємств переміщена у західні регіони України. Найбільша кількість підприємств переїхала в Львівську, Чернівецьку та Закарпатську області. Проблемою став відтік частини українських підприємств закордон.

Також глобальним наслідком стало різке удорожчання продовольства, що пов'язано з сильними змінами логістичних маршрутів та блокуванням зерна в українських портах.

Українська частина в загальному перевищує 10% загальносвітового виробництва продовольства. Для задоволення внутрішніх

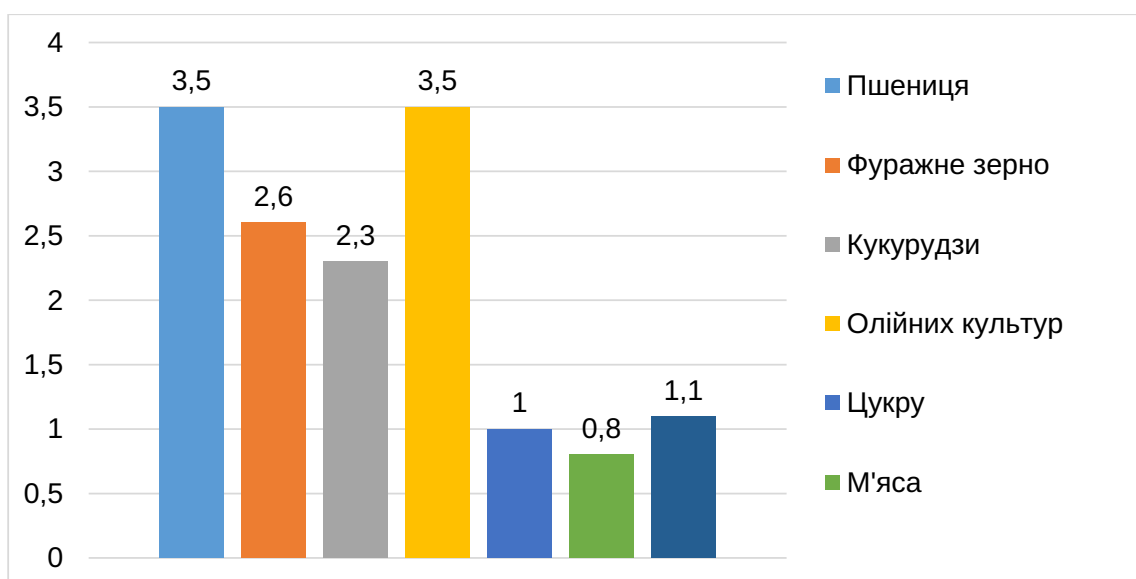

Рис. 1. Частка України по категоріям на світовому ринку продовольства у 2021 році

Джерело: розроблено авторами на основі даних *Biannual Report on Global Food Markets* [1]

Таблиця 1

**Втрати економіки України від пошкодження інфраструктури
з початку воєнних дій станом на 08.08.2022 р.**

Об'єкти інфраструктури	Фізичний обсяг	Загальні втрати, млн. \$
Житлові будинки млн.кв. метрів	44,2	39379
Дороги тис. км	23,8	29879
Активи підприємств, одиниць	228	11300
Цивільні аеропорти, одиниць	11	6817
Залізнична інфраструктура, тис. колій	6,3	3676
Заклади охорони здоров'я	643	1132
Мости та мостові переходи	295	1646
Легкові автомобілі тис. одиниць	104	1592
Заклади середньої та вищої освіти	1123	1540
Земельний фонд тис. га	4,7	1108
Адміністративні будівлі	99	542
Дитячі садочки	621	548
Релігійні споруди	115	767
Порти та портова інфраструктура	-	471
Військові аеродроми	12	468
Культурні споруди	192	463
Торгові центри	19	329
Літак Ан-224	1	300
Складська інфраструктура	181	296
Нафтобази	28	227
Рітейл	2910	1400
Інше	-	1619

Джерело: сформовано авторами за даними Київської школи економіки та Мінекономіки [2; 3]

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

потреб України потрібно менше третини виробленого продовольства. Решта відправлялась на експорт та займає близько 41% експортних доходів країни.

Вагомою проблемою стало блокування українських портів, що не дозволяє країні в повних обсягах експортувати свою продукцію. У свою чергу експорт зерна у порівнянні з квітнем минулого року впав на 44%. Так в Європі вже спостерігається дефіцит соняшникової олії, а в країнах що розвивається з голодом можуть стикнутись 400 мільйонів осіб, саме таку кількість годує Україна, не враховуючи внутрішнє споживання.

Загальні витрати економіки за спільними дослідженнями Мінекономіки та Київської школи економіки враховуючи прямі і непрямі втрати становить від 600 до 750 млрд дол. на 08.08.2022 року. Сума прямих збитків ставить 110,4 млрд дол. [2].

Як видно з табл. 1, найбільшу частину прямих втрат від руйнування інфраструктури склали втрати від руйнування житлових будинків 39 379 млн дол. Від початку агресії було зруйновано щонайменше 228 підприємств, 11 цивільних та 12 військових аеродромів, 1123 заклади середньої та вищої освіти, 28 нафтобаз, 192 культурні споруди, 181 склад, 115 релігійних споруд, 643 заклади охорони здоров'я та 295 мостів. Можна зробити висновок що йде цілеспрямоване знищення економічного потенціалу.

Найбільш постраждалою є Донецька та Луганська області, де є повністю зруйновані міста та села.

Починаючи з 24 лютого українська економіка спіткнулась з надважким випробуванням. Уже у квітні інфляція сягнула 17% з прогнозованим зростанням до 20% до кінця року. Міжнародний банк реконструкції та розвитку

прогнозує падіння економіки України на 35 %, у цьому році такий же прогноз дає Мінекономіки України, що свідчить про відповідність цих прогнозів.

Для допомоги підприємствам на період війни було запроваджено ряд заходів для зменшення податкового тиску і допомоги у переїзді з зони бойових дій (рис. 2).

Проаналізувавши зміни податкового законодавства на період військового стану видно, що це була вимушена дія, спрямована на допомогу підприємствам, щоб пережити перший шок і відновити логістичні зв'язки та продовжити роботу вже у новому місці. Такі зміни є тимчасовими, адже з кожним місяцем таких пільг держава втрачає мільярди доходів бюджету.

Для переміщення підприємств із зони активних бойових дій було запущено програму релокації бізнесу. 601 підприємство, які взяли участь в програмі релокації, завершили переїзд з областей, де тривають бойові дії. 390 з них вже відновили роботу на нових майданчиках у західних регіонах України. Ще 87 підприємств знаходяться на різних стадіях транспортування. Переміщення обладнання здійснюється потужностями «Укрзалізниця», «Укрпошти», або власними ресурсами (з компенсацією). Незабаром переїдуть ще 151 підприємство, які на даний час вже знаходяться на маршрутах або оформлюють необхідні документи [3].

Програмою релокації може скористатись будь-яке підприємство, що знаходиться в зоні

бойових дій. Пріоритетними в черзі на переміщення стоять підприємства стратегічного значення, підприємства, які самостійно можуть демонтувати своє обладнання та перевезти його найближчої станції АТ «Укрзалізниця».

Також для підтримки підприємств було змінено «Державну програму 5-7-9%». Зміни стосувались передусім збільшення можливості отримання кредитів сільськогосподарськими виробниками для проведення посівної кампанії.

Основні зміни змінено «Державну програму 5-7-9%»:

1. Програма розширена на середні підприємства з річним доходом до 50 млн євро (раніше було 20 млн євро) та на великі підприємства з річним доходом більше 50 млн євро незалежно від кількості працюючих.

2. Максимальна сума кредиту для всіх суб'єктів підприємництва збільшена з 50 млн грн до 60 млн грн з урахуванням групи пов'язаних компаній.

3. Процентна ставка – 0% річних.

4. Ціль кредитування:

– інвестиційний кредит на придбання сільськогосподарської техніки;

– кредит на поповнення обігових коштів для придбання насіння, добрив та паливно-мастильних матеріалів.

5. Строк кредиту – 6 місяців.

6. Термін подачі заявки на участь у програмі – до 31 травня 2022 року.

7. Розмір кредитної гарантії – 80% від суми кредиту суб'єкта мікро, малого та серед-

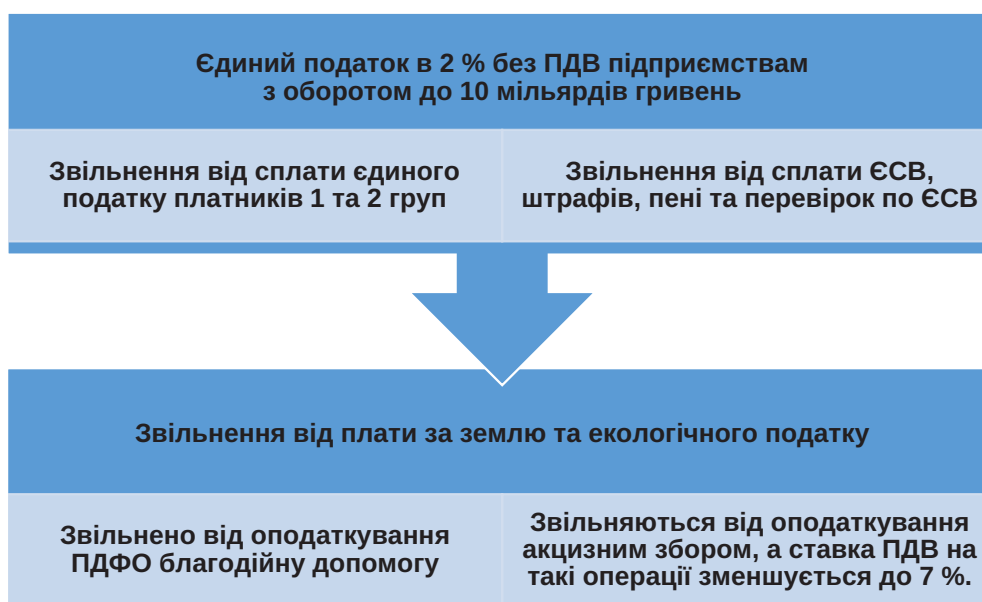

Рис. 2. Податкові пільги прийняті на період військового стану

Джерело: сформовано авторами за даними Державної податкової служби [5]

нього підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва) [4].

Висновки. Отже, війна спричинила катастрофічні зміни в економічній діяльності України, які матимуть наслідки і для світової економіки. Економічні втрати України є колосальними, післявоєнне відновлення інфраструктури потребуватиме часу, нових рішень

та джерел. Держава через систему пільг, кредитів та допомоги у переїзді підприємств стимулює підприємницьку діяльність. Тому головним пріоритетом є збереження територіальної цілісності України з налагодженими економічними зв'язками, а також збереження існуючого економічного потенціалу з подальшим його відновленням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. FAO. 2021. Food Outlook – Biannual Report on Global Food Markets. Food Outlook, November 2021. Rome. DOI: <https://doi.org/10.4060/cb7491en>.
2. Загальні втрати економіки, понесені в ході війни. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-infrastrukturi-skladaye-110-4-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovlenni-zruynovanih-aktiviv-zrosli-do-188-mlrd>.
3. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/zmini_do_programi_dostupni_kredit_5-7-9_pidtrimka_posivnoi_kampanii_ta_aktivatsiia_pidpriemnitstva-3374.
5. Офіційний сайт Державної податкової служби. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-582714.html>.

REFERENCES:

1. FAO. 2021. Food Outlook – Biannual Report on Global Food Markets. Food Outlook, November 2021. Rome. DOI: <https://doi.org/10.4060/cb7491en>.
2. Zahal'ni vtraty ekonomiky, ponoseni v khodi viyny. Kyiv's'ka shkola ekonomiky [Total economic losses incurred during the war. Kyiv School of Economics]. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-infrastrukturi-skladaye-110-4-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovlenni-zruynovanih-aktiviv-zrosli-do-188-mlrd>.
3. Ofitsiyyny sayt Ministerstva ekonomiky Ukrayiny [Official website of the Ministry of Economy of Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
4. Ofitsiyyny sayt Ministerstva finansiv Ukrayiny [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/zmini_do_programi_dostupni_kredit_5-7-9_pidtrimka_posivnoi_kampanii_ta_aktivatsiia_pidpriemnitstva-3374.
5. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby [Official website of the State Tax Service]. Available at: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-582714.html>.